

ŽAIDIMŲ AIKŠTELĖ

Laura Wandel

Vaidybinis filmas „Žaidimų aikštelė“ rekomenduojamas su 6-12 klasės mokiniais kalbantis apie empatiją, patyčias ir smurtą, prieštaringus jausmus, emocijų raišką, vaikų ir paauglių pasaulėjautą, jų tarpusavio bendravimą, vaikų santykį su suaugusiais bei pastarųjų vaidmenį patyčių situacijose, emocijų perteikimą kine. Šioje metodinėje medžiagoje filmas aptariamas, atsižvelgiant į jo pasakojimą ir stilių. Joje taip pat pateikiamos užduotys, skirtos bendrųjų kompetencijų, meniniam ir doriniam ugdymui, kalbų, psichologijos, informacinių technologijų pamokoms ir kla-

sės valandėlei. Paryškinti kino kalbos terminai detaliau paaiškinami žodynėlyje metodinės medžiagos pabaigoje.

Belgijos kino režisierės Lauros Wandel filme „Žaidimų aikštelė“ (Belgija, 2021, 72 min.) į patyčias ir smurtą mokykloje žvelgiama iš vaiko perspektyvos. Septynmetė Nora priversta stebėti, kaip jos vyresnįjį brolių Abelį skriaudžia kiti berniukai. Netrukus agresoriumi tampa ir pats Abelis. Vaikų žaidimų aikštelė filme — tai santykių aiškinimosi vieta, kurioje Nora įžvelgia daugiau nei užsiėmę ir į vaikų problemas nelinkę įsigilinti suaugusieji.

Filmo pasakojimas: kito skausmas

Belgijos kino režisierės Laura Wandel filme „Žaidimų aikštelė“ patyčių mokykloje reiškinyms rodomas vaiko - septynmetės mergaitės Noros - akimis. Tik pradėjusi lankyti mokyklą jautri, nuovoki, draugiška mergaitė susiduria su iššūkiais: ji nori ne tik pritapti savo klasėje, susirasti draugų, bet ir padėti keleriais metais vyresniam broliui Abeliiui, iš kurio žiauriai tyčiojasi (murkdo klozete, įmeta į šiukšlių konteinerį) bendramoksliai. Negana to, šios patyčios greitai nuvilnija Noros klasėje ir ji pati kelis sykius tampa jų taikiniu. Vis tik pagrindinė filmo veikėja - ne auka (kaip įprasta filmams apie patyčias), bet empatiška patyčių stebėtoja, kuri nori daryti įtaką, bet labai dažnai jaučia bejėgystę. Kita vertus, Noros jausmai (širdgėla, gėda, atstūmimas, pyktis ir kt.) kartu yra ir užgniaužtų Abelio jausmų atspindys. Kaip pasitaiko patyčių situacijose, jas patiriantys žmonės dažnai linkę užsiverti ir nerodyti savo jausmų. Todėl brolio skausmą empatiškai išgyvenanti sesutė tampa ir jo jausmų laidininku bei liudija apie žmogaus gebėjimą pamatyti ir atjausti kitą bei troškimą jam (-ai) padėti.

Vaiko perspektyvos įspūdį sukuria ne tik kamera (dažniausiai filmuojanti Noros akių lygyje) bet ir filmo pasakojimo struktūra. Nesudėtinga filmo istorija nėra pateikiama paviršutiniškai (kaip būdinga kai kuriems vaidybiniais filmams apie patyčias), bet itin atidžiai, stabtelint prie smulkesnių, iš pirmo žvilgsnio nereikšmingų įvykių. Pavyzdžiui, skiriant dėmesio Noros ir jos klasiokių žaidimui ant buomo, atskleidžiamos vaikų emocijos, nuostatos, manipuliacijos vienu kitais. Taip parodoma ir „mažų įvykių“ didelė prasmė - tokia, kokią jiems suteikia vaikai. Ši ir kitos žaidimų aikštelėje kylančios situacijos ir jas lydinčios emocijos savo rimtumu filme nenusileidžia suaugusiųjų gyvenimui. Tikriausiai todėl originalus filmo pavadinimas yra pasaulis (pranc. un monde). Beje, pagrindinių veikėjų vardai taip pat gali sukelti asociacijų. Abelis - tarsi nuoroda į biblinę Abelio ir Kaino istoriją apie pavydą ir brolių žudystę; Noros vardo reikšmė siejama su šviesa. Nepaisant šių simbolinių sąsajų, abiejų veikėjų portretai itin žemiški, siekiant žiūrovą priartinti prie skaudžios vaikų tikrovės, o ne perkelti į saugų metaforinį lygmenį.

Norėdama užstoti broį, Nora bando ieškoti atramos kreipdamasi į suaugusiuosius (mokytojas, tėti), tačiau dažniau-

siai jos nesulaukia. Nenuvilia tik pirmoji pradinių klasių mokytoja. Ji atidi mergaitės jausmams, išklauso, būna šalia, kai Norai to labai reikia. Mokytoja supranta, kad mergaitės išsiblaškymo priežastis - nerimas dėl brolio, todėl nebara jos už prarastą dėmesį skaitant ar skaičiuojant. Vaikais besirūpinantis tėtis ne visada moka išreikšti savo rūpestį ir sureaguoti tinkamu būdu. Pavyzdžiui, jis mėgina apginti sūnų, grasindamas jo draugams, o ne pirma aptardamas situaciją su mokytojais, mokyklos administracija. Dukters išgyvenimus dėl brolio vyras bando numalšinti ledų porcija. Tiesa, Abelį jis vertingai pamoko: „Kartais gerai ir pralaimėti. Iš to gali pasimokyti.“ Tačiau šie žodžiai nepaskatina berniuko daugiau atsiverti, išsipasakoti, kaip jis jaučiasi „pralaimėjęs“. Gal būtent klausimas apie jausmus suteiktą galimybę Abeliiui juos atskleisti, galbūt - netgi prasitarti apie patyčias. Naujoji Noros mokytoja, regis, taip pat nėra dėmesinga vaikų poreikiams, jos bendravimas su mokiniiais vaizduojamoje situacijoje grindžiamas ne dialogu, bet paklusnumu ir taisyklėmis.

Nesulaukusi pagalbos, Nora išgyvena prieštarą jausmus, ypač stebėdama brolio virsmą iš aukos į agresorių. Taip Abelis bando pritapti prie savo skriaudėjų ir su jais susitapatinti, pasijausdamas stipriu ir galingu. Be to, tokiu būdu jis išlieja ilgai gniaužtus slogius jausmus, pavirtusius agresija. Nora bando jį įspėti, kartą - atstumti, tačiau jos kantrybė ir meilė broliui nugali. Filmo pabaigoje, kai Abelis žiauriai skriaudžia berniuką, Nora bando iš visų jėgų jį atitraukti. Galiausiai, pasikliaudama savo vaikiška nuojauta, tiesiog šiltai jį apkabina. Seseriškas glėbys padeda Abeliiui atsitokėti ir pravirkti - pirmą kartą per filmą parodyti užspaustas emocijas. Ši filmo scena tarsi gražina žiūrovą į jo pradžią, kurioje brolis guodžia verkiančią Norą. Vaikų tarpusavio ryšys teikia viltį ir skatina patikėti, kad švelnumas - tai ne pralaimėjimas. Priešingai, juo galima įveikti agresiją. Visgi filmo pabaiga taip pat palieka ir daug dvejonų bei klausimų.

Filmas kviečia susimąstyti: kiek mokyklose nepastebėtų Abelių, kiek - neišklaustų Norų, kiek - nenorinčių ar negebančių juos girdėti ir matyti suaugusiųjų? Ar tikrai mokame kalbėtis apie emocijas ir jas išreikšti, prieš joms pavirstant agresija? Galiausiai, tikriausiai ne vienas žiūrovas pripažins, kad kiekviename žmoguje yra ir Abelio, ir Kaino pradai. Empatiški, brandūs, kito skausmą, kaip mažoji Nora, jaučiantys žmonės gali padėti atsiskleisti ir gyvuoti Abelio pradui. Juk tik saugioje aplinkoje liūdesį, vieatvę, atmetimą, neapykantą ir kitas slogias emocijas patyrę vaikai gali bandyti visa tai išgyventi, nepaversdami jų į kitus ar save nukreiptą agresiją. Tik tada skriaudžiamieji ir skriaudėjai išmoks nepulti į aukos ar agresoriaus poziciją ir atras kitų būdų būti pasaulyje.

Filmas kviečia susimąstyti: kiek mokyklose nepastebėtų Abelių, kiek - neišklausytų Norų, kiek - nenorinčių ar negebančių juos girdėti ir matyti suaugusiųjų? Ar tikrai mokame kalbėtis apie emocijas ir jas išreikšti, prieš joms pavirstant agresija? Galiausiai, tikriausiai ne vienas žiūrovas pripažins, kad kiekviename žmoguje yra ir Abelio, ir Kaino pradas. Empatiškai, brandūs, kito skausmą, kaip mažoji Nora, jaučiantys žmonės gali padėti atsiskleisti ir gyvuoti Abelio pradui. Juk tik saugioje aplinkoje liūdesį, vienatvę, atmetimą, neapykantą ir kitas slogias emocijas patyrę vaikai gali bandyti visa tai išgyventi, nepaversdami jų į kitus ar save nukreipta agresija. Tik tada skriaudžiamieji ir skriaudėjai išmoks nepulti į aukos ar agresoriaus poziciją ir atras kitų būdų būti pasaulyje.

Filmo stilius: iš vaiko perspektyvos

Siekiant gilaus žiūrovo susitapatinimo su Nora, jo dėmesys sąmoningai neblaškomas tarp kitų veikėjų: agresorių portretai filme nėra išsamūs, jų motyvacija detalai neatskleista, suaugę filme taip pat pasirodo epizodiškai, o Abelis dažnai vaizduojamas kartu su Nora arba jos žvilgsniu. Pasaulį septynmetės mergaitės akimis pamatyti padeda jos akių lygyje filmuojanti kamera. Aukštesnio ūgio suaugusiuosius žiūrovas kartais mato **bendru planu** iš toliau ar kaip nukirstas figūras arba tik girdi jų balsus. Jų veidus iš arčiau išvysta tik šiems pritūpus prie Noros. Tačiau žiūrovui suteikiama galimybė žvelgti ne tik **subjektyviu**, bet ir **objektyviu kameros rakursu** - kai stebi mergaitę iš šalies. Operatorius dažniausiai prisiartina prie mergaitės labai arti (filmuoja **stambiu planu**), kad galėtų itin atidžiai fiksuoti jos emocijas, subtiliai besimainančias mažosios aktorės Maya Vanderbeque veide ir kūno kalboje. Dėl to paties tikslo "Žaidimų aikštelėje" labai dažnai naudojamas ir nedidelis **kadro ryškumo gylis**. Dar subtiliau perteikti Noros pasaulėjautą padeda filmo kūrėjų pasirinkimas filmuoti ne **statiška**, bet rankose laikoma kamera, organiškai sekant pavymui mergaitės. Taip sukuriamas **dokumentinio kino** efektas, kurį

sustiprina **filmo garso takelis**, sudarytas vien iš **diegetinių garsų** - dažnai mokyklinio triukšmo. Taigi filmo kūrėjai siekia žiūrovą tarsi panardinti į Noros ir Abelio tikrovę, nesuteikdami saugaus nuotolio nuo sudėtingos jų situacijos ir jausmų.

"Žaidimų aikštelėje" taip pat neretai pasitaiko **mizanscenos**, kuriose Nora vaizduojama **pirmame plane**, o Abelis - antrame. Tada žiūrovas turi galimybę, neatsitraukdamas nuo pagrindinės veikėjos, stebėti Abelio išgyvenimus. Toks vaizdavimo būdas leidžia kūrėjams glausčiau perteikti filmo įvykius ir, svarbiausia, rodyti čia pat besiskleidžiančius Noros jausmus - kaip reakciją į tyčiojimąsi iš brolio. Jei mergaitės reakcija būtų rodoma pakaitomis su patyčių scena, žiūrovo dėmesys greičiausiai nukryptų nuo Noros į Abelio skriaudėjų demonstruojamą psichologinį ir fizinį smurtą. Kartais, tiesa, arčiau kameros atsiranda Abelis. Tada berniukas vaizduojamas kaip bandantis užstoti sesę arba pats "susitvarkyti" su savo problemomis. Abelio noras bet kokia kaina spręsti problemas savarankiškai gali būti nuoroda į vyriškumo stereotipą, tačiau taip pat - į dažnai pasitaikančią patyčių aukos nuostatą, kad niekas kitas negali jam / jai padėti.

"Žaidimų aikštelės" atmosferai didelę įtaką turi **filmo spalvos**. Šio filmo spalvų paletėje dominuoja prigesinti atspalviai, pilkšvi tonai; ryškesnės detalės, galbūt kaip nuoroda į nerūpestingą vaikystę, pasirodo retai (pvz., Abelio pietų dėžutė, žydras šalikas akims uždengti). Nors Nora dažnai vilki geltonais ar oranžiniais rūbais, jie nėra ryškūs, o tarsi išblukę - panašiai kaip nuo rūpesčio, nerimo ir nusivylimo "išblukęs" jos vaikiškas džiaugsmas. Beje, filme ne tik mažai spalvų,

bet ir detalių. **Filmo erdvė** - mokykla - gana minimalistinė ir apribota (aptverta tvora), joje daug betono, ekrane beveik nesimato žalumos (arba ji ne fokuse). Taip kuriamas mokyklos kaip šaltos, racionalios institucijos įspūdis, kurioje karaliauja griežtos taisyklės, o pokalbiams apie jausmus ne visada atsiranda vietos. (Netgi vaikams labai svarbus mirusio paukštelio laidojimo ritualas ir jų pokalbis apie mirtį negailestingai pertraukiamas, prižiūrėtojai užsiminus apie higieną.) Mokykloje rutuliojasi visas filmo veiksmas, tad

žiūrovas niekada neatsiduria už mokyklos ribų. Tokia ribota žiūrovo trajektorija ne tik sutelkia jo dėmesį ties Noros emociniais peizažais, bet ir leidžia pajusti išeičių iš patyčių situacijos trūkumą, beveik sukeliantį klaustrofobiją. Galiausiai, išskirtinis dėmesys mokyklos erdvei primena apie jos svarbą vaiko gyvenime - ne tik kaip "žinių šaltinio", bet ir kaip vietos, kurioje mokomasi kurti santykį su pasauliu. Akivaizdu, kad tai vyksta ne tik klasės kambariuose, bet ir "žaidimų aikštelėje".

Diskutuokime

Gairės: Prieš pradėdant detalesnį filmo aptarimą, siūlome sukurti psichologiškai saugią erdvę, kurioje mokiniai galėtų prabilti apie emocijas, kurias jiems sukėlė filmas "Žaidimų aikštelė", arba tylomis klausytis bendraklasių minčių. Visi kartu aptarkite visus ar kelis iš apačioje pateikiamų klausimų. Diskusijos pabaigoje vėl grįžkite prie mokinių kasdienybės ir paklauskite jų: ar esate matę panašią situaciją savo mokykloje? Ar esate jautęsi panašiai kaip Nora ar Abelis? Ar pažįstate žmonių, kurie jaučiasi panašiai kaip šie veikėjai? Kaip galime jiems padėti? O kaip galime padėti skriaudėjui (-ai) atsakyti agresoriaus (-ės) pozicijos?

Rekomendacija: filmas gali sukelti itin stiprius jausmus, paskatinti mokinius atsiverti arba kaip tik atsiverti tylos siena. Gerbkite jų norą atvirauti arba tylėti, atsižvelkite į klasės (grupės) mikroklimatą, amžių ir plėtokite tuos klausimus, kuriuos jūsų klasė yra pasiruošusi aptarti. Esant galimybei, po peržiūros taip pat siūlome bendradarbiauti su psichologe (-u) ar socialine pedagoge (-u), kurios (-ie) galbūt galėtų pasiūlyti mokiniams individualius pokalbius.

Klausimai

- 1 Kaip jaučiasi Nora atėjusi į mokyklą? Kodėl ji nenori skirtis su Abeliu?
- 2 Kaip Norai sekasi įsiliesti į naują klasę? Kodėl taip manote?
- 3 Kaip jaučiasi Nora, pamačiusi, kad berniukai skriaudžia jos brolių? Kaip ji bando padėti Abeliui?
- 4 Kaip jums atrodo, ką išgyvena Nora, kai bendraklasė Viktorija nepakviečia jos į gimtadienį? Kodėl Viktorija taip pasielgia? Ar tai supranta Noros tėtis?

- 5 Kodėl Abelis nenori, kad sesutė apie patyčias papasakotų tėčiui? Kaip Noros vietoje elgtumėtės jūs? O ką patartumėte daryti Abeliui?
- 6 Kaip į žinių apie patyčias reaguoja suaugusieji? Kurie iš jų, jūsų nuomone, padeda Norai ar/ir Abeliui? Kaip? Kurie suaugusieji nekreipia dėmesio arba nesistengia vaikų suprasti?
- 7 Ar suaugusiems filme teikiamas didelis dėmesys? Kaip manote, kodėl?
- 8 Kokias kūrybines priemones naudoja filmo kūrėjai, siekdami perteikti žiūrovui Noros jausmus ir jos perspektyvą į pasaulį?
- 9 Filmas pradedamas ir baigiamas apkabinimu. Kuo šie apkabinimai skiriasi vienas nuo kito? Ką jie mums sako apie Norą ir Abelį, jų tarpusavio ryšį?
- 10 Kodėl filmo pabaigoje Abelis pradeda verkti? Ar tokia pabaiga teikia vilties? Nuomonę pagrįskite. Filmo pavadinimas originalo kalba - "pasaulis" (pranc. un monde). Kaip galvojate, kodėl filmo režisierė Laura Wandel taip pavadino filmą?
- 11 Noros vardo reikšmė siejama su šviesa, o Abelio vardas - nuoroda į biblijinę Kaino ir Abelio istoriją. Ar, jūsų nuomone, ji siejasi su filmu? Jei taip, kaip?
- 12 Ar pritartumėte, kad nuo Abelio iki Kaino - vienas žingsnis? O nuo Kaino iki Abelio...?
- 13 Ar šis filmas skiriasi nuo kitų jūsų matytų filmų patyčių tema? Jei taip, kuo?

Užduotys mokiniams

Dorinis ugdymas, psichologija, klasės valandėlė, bendrosios kompetencijos

1) Prisiminkite apačioje pateiktus dialogus iš filmo "Žaidimų aikštelė" ir aptarkite juos grupėje, individualiai ar visi kartu. Pagalvokite, kaip galima būtų šiuos dialogus perrašyti taip, kad jie paskatintų žmones susikalbėti, išklausyti vienas kitą ir rasti bendrą sprendimą. Galbūt kai kuriuos pokalbius galėtų lydėti ir veiksmai? Pateiktų situacijų sąrašą galite papildyti kitomis jums labiausiai įstrigusiomis filmo scenomis.

Tėtis: Eik.

Abelis: Man skauda pilvą.

Tėtis: Negali praleisti mokyklos dėl nedidelio incidento. Supranti? Nosį aukšty, vaikinė!

Tėtis: Ar ten jie, Abeli? Nesiartinkit prie mano sūnaus!
Abelis: Baik, tėti, mes tik žaidėm.
Tėtis: Jūs lendat prie mano sūnaus?! Nelaikykite manęs idiotu.
Skriaudėjai: Pone, mes nieko nepadarėm.
Tėtis: Nesiartinkit daugiau prie mano sūnaus! Supratot? Ar aišku?!
Skriaudėjai: Mes nieko nepadarėm.
Abelis: Tėti!
Tėtis: Kitą kart pranešiu jūsų tėvams. Čia ne žaidimai!
Abelis: Čia mano problema. Tėti, aš pats kaltas.
Tėtis: Tavo problemos - mano irgi.

Naujoji mokytoja: Sėsk ten, kur pasakiau!
Nora: Negalite keisti mano vietos. Turiu papildomų taškų.
Naujoji mokytoja: Tai neturi nieko bendro su taškais. Jau tau pasakiau. Visi sėdi naujose vietose. Vėliau pakeisime sėdėjimo planą.
Nora: Kada..?

Noros bendraklasė: Prisimeni mergaitę, kuri nuolat sirgdavo? Mes jos niekada nebematėme.
Kita bendraklasė: Ji čia palaidota.
Nora: Vaikai nelaidojami smėlio dėžėje.
Pržiūrėtoja: Pasitraukite nuo to paukščio!
Mergaitės: Ne!
Pržiūrėtoja: Sakiau jo neliesti. Jis labai purvinas.

Direktorius: Antuanas pripažįsta, kad paragino kitus vaikus užpulti Abelį.
Noros ir Abelio tėtis: Jei tai pasikartos, rašysiu pareiškimą.
Direktorius: Esame čia tam, kad tai nepasikartotų. Jei kils problemų, privalot apie tai pranešti.
Antuano tėtis: Dabar atsiprašyk.
Antuanas: Atsiprašau.
Noros ir Abelio tėtis: Neatsiprašinėk savo tėvo. Atsiprašyk mano sūnaus.
Antuano tėtis: Daryk, kaip jis sako.
Antuanas: Atsiprašau.
Noros ir Abelio tėtis: Kalbėk garsiau.
Abelis: Tėti, aš išgirdau.
Noros ir Abelio tėtis: Tegu visi išgirsta.
Antuanas: Atsiprašau.
Kitas berniukas: Atsiprašau.
Kitas berniukas: Aš irgi atsiprašau.
Direktorius: Tikiuosi, nuo šiol visi keturi ir vėl draugausite. Sutariam?
Berniukai: Taip.
Direktorius: Dabar visi paspauskite vienas kitam rankas.

Dorinis ugdymas, psichologija, klasės valandėlė, bendrosios kompetencijos

2) Grupėse, individualiai ar visi kartu vieną ar dvi savaites veskite klasės žurnalą, kuriame būtų dvi skiltys: patyčios ir juokai. Prieš įrašydami naują situaciją į žurnalą, aptarkite ją visi kartu klasėje arba grupėse klasės valandėlės ar kitų pamokų metu. Jei situaciją priskirsite patyčių skilčiai, svarstykite šiuos klausimus: Iš ko ir kas tyčiojosi? Kokie jausmai kilo patyčių metu ir po jų? Ko siekė skriaudėjai (-as)? Koks buvo skriaudžiamojo (-osios) atsakas? Kas šioje situacijoje galėjo nutraukti patyčias? ir kt.

Dorinis ugdymas, psichologija, klasės valandėlė, bendrosios kompetencijos

3) Prisiminkite, kokios spalvos vyravo filme "Žaidimų aikštelė". Kaip manote, kodėl? Atlikdami apačioje pateiktą praktinę užduotį, patyrinėkite, kokią įtaką filmo spalvos gali daryti filmo nuotaikai ir veikėjo emocijoms.

Susiskirstykite į keturias-penbias grupes. Dvi grupės nufilmuokite (~ 30 s) arba nufotografuokite nuliūdusį žmogų ryškiai apsirengusį ir ryškiame arba šviesiame fone. Tada pakeiskite aprangą ir foną, pasirinkdami blyškesnes, tamsesnes spalvas, ir vėl nufotografuokite ar nufilmuokite žmogų ta pačia veido išraiška. Kitos dvi-trys grupės pakartokite tą pačią užduotį, tačiau filmuokite ar nufotografuokite džiaugsmingai nusiteikusį žmogų. Klasėje visi kartu peržiūrėkite nufilmuotus ar nufotografuotus portretus ir aptarkite, ar spalvos turi įtakos veikėjo emocijoms; ar gali jas pastiprinti ar, priešingai, neutralizuoti ir kt.?

Kalbos, dorinis ugdymas, psichologija, klasės valandėlė, bendrosios kompetencijos

4) Patyrinėkite filmo "Žaidimų aikštelė" kino kalbą:

a) Filme dažnai filmuojama iš septynmetės Noros perspektyvos. Susiskirstykite į grupes po tris-keturis ir nufilmuokite (~ 1-2 min) ar nufotografuokite tą pačią erdvę iš vaiko ir suaugusiojo perspektyvos. Prieš filmuodami aptarkite, kokią bus kameros pozicija, ar vaiko ir suaugusiojo dėmesys erdvėje nukryps į tą patį objektą ar subjektą. Nufilmuotus kūrinius aptarkite, ieškodami skirtumų tarp vaiko ir suaugusiojo perspektyvų.

b) Filme yra kadry, kuriuose Nora vaizduojama pirmame plane, o Abelis - antrame plane. Kaip manote, kodėl? Nufilmuokite arba nufotografuokite kadry, kuriame vienas žmogus būtų pirmame plane, o kitas (-i) - antrame plane, tačiau būtų galima nuspėti tarp jų esantį ryšį. Nufilmuotus kūrinius aptarkite, atkreipdami dėmesį į pavaizduotų asmenų santykį.

Žodynėlis

Dokumentinis filmas – tai filmas, kuris yra kuriamas filmuojant realius gyvenimo įvykius ir tikrovėje egzistuojančias asmenybes, o ne sukurtus personažus (kuriuos įkūnija profesionalūs aktoriai). Dokumentiniai filmai dažnai yra kuriami naudojant tik natūralų apšvietimą ir natūralius garsus. Filmuojama natūraliose vietose, dirbtinai jų nekeičiant ir specialiai nepritaikant filmavimo. Kino kamera, filmuojant dokumentinį filmą, dažnai juda „laisvai“, yra filmuojama „nuo peties“. Toks filmavimo būdas skiriasi nuo kameros judesio, filmuojant vaidybinį filmą, kai yra naudojami papildomi prietaisai: kameros stovai, bėgiai, kranai ir pan. Dokumentinio filmo scenarijus būna labai abstraktus, mažai detalių. Jis dažnai kinta jau filmavimo metu, o kartais paaiškėja tik jau montuojant filmą.

Filmo erdvė (anglų k. settings) – vieta (-os), kurioje rutuliojasi filmo veiksmas. Filmo erdvė gali būti išorinė (miestų gatvės, už-

miesčio kraštovaizdžiai ir kt.) ir vidinė (patalpos įvairiuose pastatuose). Filmo erdvė gali būti natūrali, t. y. tikrovėje egzistuojanti vieta, arba dirbtinė. Dirbtinei erdvei sukurti naudojamos kompiuterinės programos arba specialios dekoracijos (pvz., specialiai filmui laikinai sukonstruota pilis). Kuriant filmo erdvę, taip pat yra atsižvelgiama į laiką: paros metą ir metų laikus (pvz., ta pati vietovė labai skirtingai gali atrodyti saulėtą rytą ir apsiniaukusį vakarą).

Filmavimo planas reiškia atstumą nuo kameros iki objekto (daikto, žmogaus), kurį filmuojame. Filmų kūrėjai, norėdami atskleisti vidinę herojaus būseną ir parodyti jo išgyvenimus, dažniausiai filmuoja iš labai arti, tai yra renkasi stambų planą. Įprastas stambus planas – veikėjo veidas beveik per visą ekraną. Stambus planas taip pat naudojamas, siekiant parodyti koki nors daiktą iš labai arti. (Dažnai stambiu planu vaizduojamas

daiktas ar jo dalis, kuri kelia grėsmę filmo veikėjams.) Norėdami pavaizduoti kelių žmonių pašnekesį ar žmogų „iki pusės“, kūrėjai naudoja vidutinį planą. Jeigu norima nufilmuoti didelę erdvę (pvz., pievą, namą, kaimą, miestelį) arba filmo herojų iš toli, renkamas bendras planas.

Filmo spalvos – tai spalvos, kurios vyrauja filmo erdvėje, veikėjų aprangoje, aplinkos detalėse. Siekiant išgauti prigesintas, blausesnes spalvas, pvz., melsvo ar žalsvo atspalvio, yra naudojami specialūs kameros objektyvų filtrai. Norint ryškesnių spalvų, jos gali būti pasodrintos postprodukcijos etape, naudojant specialias kompiuterines programas. Filmo spalvos veikia filmo nuotaiką, ritmą, atskleidžia pagrindinio veikėjo būseną.

Garso takelis – tai visi garso elementai filme: triukšmas, veikėjų dialogai ar monologai, balsas už kadro, muzika, garso efektai, kurie lydi filmo vaizdus. Garsai gali būti diegetiniai – susiję su filmo veiksmu ir jo erdve (pvz., melodija, kurią pianinu groja filmo veikėja) ir nediegetiniai – ne susiję su filmo erdve, o įrašomi atskirai ir vėliau sumontuojami su vaizdu (pvz., pianino melodija veikėjams vaikščiojant miške).

Kameros rakursas – tai kameros padėtis pagal aukštį ir atstumą nuo filmuojamo objekto (daikto, veikėjo ar kelių veikėjų) arba, kitaip tariant, žiūrėjimo kampas. Kameros padėtis nulemia tai, kaip žiūrovai matys filmuojamą daiktą, veikėją ar filme vykstančius įvykius: žvelgs į juos „akių lygiu“ (kamera laikoma žmogaus akių ar filmuojamo daikto lygyje) ar „iš apačios“ (kamera laikoma žemiau filmuojamo objekto), galbūt „iš aukštai“ (kamera laikoma aukščiau filmuojamo objekto) arba iš labai aukštai – „iš paukščio skrydžio“, o gal matys filmo veikėjų pokalbį iš labai arti, nes žvelgs vienas iš jų „per petį“. Kameros rakursas taip pat gali būti vadinamas subjektyviu arba objek-

tyviu. Jei filme vykstančius įvykius stebime herojaus akimis, tai yra subjektyvus kameros rakursas (pavyzdžiui, jei filmo veikėjas į veiksmą žvelgia stovėdamas labai aukštai arba labai žemai, kamera taip pat filmuos iš ten, kur stovi veikėjas). Jei herojų ir jo gyvenimą matome tarsi iš šalies, vadinasi, nufilmuota naudojant objektyvų kameros rakursą. Toks rakursas dažniausiai pasirenkamas dokumentiniuose filmuose.

Mizanscena (pranc. mise-en-scène) – tai filmo režisieriaus numatyta aktorius(-ių) padėtis ir rekvizito išdėstymas erdvėje prieš kamerą.

Pirmas planas ir antras planas. Kartais filmo kadras gali būti skirstomas į pirmą planą ir antrą planą. Pirmą planą sudarys arčiausiai vaizduojami žmonės ar daiktai. Antrą planą – žmonės ar daiktai, kurie bus toliau nei pirmo plano objektai. (Pvz., vaikai, besisukantys karusele bus pirmame plane, o antrame plane matysis jų bendraamžiai, besisupantys ant toliau esančių sūpuoklių.)

Ryškumo gylys – tai ryškumo zona, kurioje filmuojamas objektas (-ai) matomas ryškiai. Reguluojant ryškumo gylį, galima išskirti svarbiausią kadro elementą arba, priešingai, visus elementus parodyti vienodai ryškiai. Pirmuoju atveju bus naudojamas mažas ryškumo gylys, antruoju – didelis. Ryškumo gylys priklauso nuo pasirinkto atstumo tarp kameros ir filmuojamo objekto bei kameros techninių parametrų.

Statiška kamera – tai filmavimo būdas, kai kamera nejuda (pvz., nevažiuoja ant bėgių; nejuda kartu su operatoriumi; filmuojamas objektas nėra nutolinamas ar priartinamas, naudojantis kameros objektyvu). Filmuojant tokiu būdu, dažnai yra naudojamas kameros stovas.

Projekto rengėjas:

Metodinės medžiagos rengėjas:

Projekto partneriai:

VARĖNOS
KINO IR PARODŲ
SALĖ

Projektą iš dalies finansuoja:

